

JELENKORI MAGYAR TÖRTÉNELEM I. MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE 1918–1945

Jelenkori magyar történelmi szeminárium, 2017/18. tanév, II. félév
DE BTK, Történelmi Intézet, Modernkori Magyar Történelmi Tanszék

KURZUS ADATAI

Kód: BTTR281BA, BTTR281OMA

Időpont: csütörtök, 10 óra

Hely: XII. terem

Oktató: Dr. Kerepeszki Róbert

SZÁMONKÉRÉS

Írásbeli kollokvium

A kollokvium tartalma: kronológia a Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században c. tankönyv alapján, személyek, két esszé kidolgozása az alábbi tételsorból

KOLLOKVIUMI TÉTELSOR ÉS A TÉTELEKHEZ KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK

1 **A polgári demokratikus forradalom, 1918–1919**

A dualista Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása az első világháború végén. A Magyar Nemzeti Tanács megalakulása és programja. Az „őszirózsás” forradalom. A Károlyi-kormány tevékenysége: bel- és külpolitikai célok, a nemzetiségi kérdés, földreform, fegyverszüneti szerződések, viszony az Antant hatalmakhoz, a bal- és jobboldali radikalizmus. A rendszer bukása.

2 **A Tanácsköztársaság, 1919**

A kommunista hatalomátvétel háttere, a szovjet típusú diktatúra kiépítése (Forradalmi Kormányzótanács, intézkedések, a vörös terror kibontakozása). A Vörös Hadsereg megszervezése és az északi hadjárat. Ellenzéki és „ellenforradalmi” erők (a szegedi ellenkormány, a bécsi Antibolsevista Comité és a magyarországi „ellenforradalmi” mozgalmak). A tanácskormány és az Antant (békekonferencia, a Smuts-misszió, a román támadás). A rendszer bukása.

3 **Az új politikai rendszer kiépülése, 1919–1920**

A „szakszervezeti” Peidl-kormány hat napja és a román megszállás. A koalíciós Friedrich-kormány hatalomra kerülése és intézkedései (új választójog, a választások előkészítése). A Clerk-féle Antant misszió, a románok kivonulása és Huszár Károly „koncentrációs” kormányának megalakulása. Horthy Miklós: életpálya, budapesti bevonulás, a kormányzóvá választás és a kormányzói jogkör. Belpolitika: az 1920-as választások, politikai irányzatok (pártok, jobboldali radikális szervezetek), az államforma kérdése.

4 **A trianoni békeszerződés, 1920**

A békeszerződés előzményei: az Osztrák-Magyar Monarchia és az Antant hadicéljai a világháborúban, az Antant szövetségi ígéretei, Magyarország etnikai viszonyai a világháború előtt. A magyar béke delegáció Párizsban (tagok, célok, eredménytelenség). A trianoni békeszerződés aláírása, tartalma (területi rendelkezések, hadsereg-korlátozás, jóvátétel), helye a versailles-i békerendszerben, következményei, Trianon-mítoszok.

5 **A konszolidáció felé: az első Teleki-kormány tevékenysége és a királykérdés, 1920–1921**

Teleki Pál első kormányának intézkedései: numerus clausus, „rendtörvény”, földreform, a Vitézi Rend megalakítása stb. A királykérdés előzményei: az eckartsai nyilatkozat, a politikai élet megosztottsága (legitimisták, szabad királyválasztók és érveik), az államforma kérdése 1920-ban, IV. Károly visszatérési kísérletei (az első és második „királypuccs” körülményei).

6 **Bethlen István konszolidációs politikája, 1921–1931**

Bethlen István pályája és „konzervatív-liberális” politikája. A miniszterelnökségének szakaszai: belpolitikai konszolidáció (királykérdés megoldása, szélsőjobb visszaszorítása, baloldal integrálása, választójog, új „egységes” kormánypárt létrehozása, a Felsőház megalakítása stb.), a gazdasági szanálás (népszövetségi kölcsön, új vámrendszer, pengő bevezetése stb.), az aktív külpolitika időszaka (Magyarország külpolitikai „mozgástere” a bethleni korszak második felében, nemzetközi kapcsolatok a környező országokkal és az európai nagyhatalmakkal), a gazdasági válság hatásai. A klebelsbergi kultúrpolitika tartalma (neonacionalizmus és kultúrfölény) és eredményei (az iskola rendszer korszerűsítése, külföldi ösztöndíjrendszer, stb.)

- 7 A politikai élet átalakulása az 1930-as évek első felében, 1931–1936**
A gazdasági válság hatásai és politikai-társadalmi következményei. A Bethlen-kormány válságkezelő intézkedései. Károlyi Gyula miniszterelnöksége és bukása. Gömbös Gyula kormánya: Nemzeti Munkaterv, új kabinet, új célok, a kormánypárt átalakítása, belpolitikai viszonyok, konfliktusok és intézkedések, az 1935-ös választások. A gömbösi külpolitikai új irányvonalai. A Hóman Bálint-féle új kultúrpolitika. Gömbös bukásának okai.
- 8 A „jobbrtolódás” útján: a Darányi- és az Imrédy-kormány, 1936–1939**
A Darányi-kormány tevékenysége: alkotmányjogi reformok (kormányzói jogkör, Felsőház és az új választójog), szociális intézkedések, a győri program meghirdetése és az ún. első zsidótörvény betervezése. A szélsőjobboldal felerősödése, az Anschluss hatása és Darányi bukása. Imrédy miniszterelnöki kinevezésének háttere, kezdeti politikája, lépések a szélsőjobb visszazoritására. Imrédy „pálfordulása”, politikai törekvéseinek változásai és az 1938. novemberi belpolitikai válság. Külpolitika: az első bécsi döntés és a fokozódó német orientáció. Imrédy bukásának háttere.
- 9 Kísérlet a háborúból való kimaradásra: Teleki Pál második kormánya, 1939–1941**
A második Teleki-kormány megalakulásának háttere, Teleki Pál politikája a második világháború előestéjén: belpolitikai lépések, az 1939-es választások, szociális reformok, külpolitikai célok és a nemzetközi környezet alakulása, ennek következményei („fegyveres semlegesség”, német függés és az újabb revíziós sikerek: Kárpát-alja visszacsatolása, második bécsi döntés). A jugoszláv krízis: Teleki politikájának kudarca és öngyilkossága.
- 10 Magyarország és a második világháború, 1941–1944**
A Bárdossy-kormány megalakulása. A Szovjetunió elleni hadba lépés okai, körülményei, külpolitikai következményei, magyar alakulatok és megszálló erők Ukrajnában. A kormányzó-helyettesi intézmény létrehozása. Bárdossy bukása és a Kállay-kormány megalakulása. A második magyar hadsereg felállítása, szerepe a keleti fronton és a doni katasztrófa. Tárgyalások az előzetes fegyverszünetről a nyugati szövetségesekkel (helyszínek, magyar célok). A hazai német- és háborúellenes erők szerveződése, törekvéseik.
- 11 Magyarország német megszállása és a nyilas diktatúra, 1944–1945**
A német megszállás előzményei, háttere és megvalósulása. Horthy szerepe és klesssheimi útja 1944. március 18-án. A Sztójay-féle kollaboráns kormány megalakulása és tevékenysége. A zsidóság és a németellenes ellenzék sorsa, a magyar gazdaság német érdekek alá rendelése. Az 1944. nyári háborús fordulatok (normandiai partraszállás, Románia kiugrása) hatásai. A Lakatos-kormány megalakulása, a moszkvai fegyverszüneti tárgyalások, az 1944. októberi kiugrási kísérlet és kudarca. A nyilas hatalomátvétel és diktatúra kiépülése. Magyarország mint hadszíntér.
- 12 Ellenzéki politikai mozgalmak és pártok, politikai paletta és pártstruktúra a Horthy-korban**
Pártstruktúra jellemzői, választójog és választások a korszakban. A kormányok jobboldali ellenzékei: keresztény-nemzeti, keresztényszocialista, legitimista és kisgazda pártok (vezetők, programok, célok). A baloldali ellenzék: liberális-demokrata, szociáldemokrata pártok és az illegális kommunista mozgalom (vezetők, programok, célok). Az ellenzéki mozgalmak befolyása, politikai szerepük és társadalmi bázisuk.
- 13 Szélsőjobboldali ellenzék, 1920–1945**
A jobboldali radikalizmus és a szélsőjobboldal, helyük a korszak pártstruktúrájában, szerepléseik a választásokon. A jobboldali radikalizmus ideológiai mozgatói (fajvédelem, „örségváltás”) és első szervezeteik a világháború után (Magyar Országos Véderő Egyesület, Ébredő Magyarok Egyesülete, Turul Szövetség, Etelközi Szövetség). A szélsőjobboldal új hulláma az 1930-as években: magyar nemzetiszocialista és nyilas pártok (vezetők, célok). Szálasi Ferenc pályája és a hungarizmus ideológiai alapjai.
- 14 Magyar külpolitika a két világháború között**
A magyar külpolitika lehetőségei és törekvései (mozgástér és kényszerpálya) Trianon után. A nyugat-magyarországi kérdés (Burgenland, „Lajta-bánság” és a soproni népszavazás), a kisantant gyűrü és a magyar királykérdés külpolitikai vonatkozásai. A népszövetségi tagság. Magyarország és az európai nagyhatalmak a Horthy-korban. A magyar külpolitika orientációjának változása, helyzete az 1930-as években és a második világháború idején. A revíziós kultusz és propaganda. A külpolitika eredményei (nemzetközi szerződések, bledi egyezmény, revíziós sikerek).
- 15 Magyar gazdaság a Horthy-korban**
Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának gazdasági következményei és a trianoni békeszerződés hatásai a magyar gazdaságra. A pénzügyi stabilitás megteremtése: új valuta, népszövetségi kölcsön, vámpolitika. A gazdasági szerkezet átalakulása: fejlődő iparágak, stagnáló mezőgazdaság, külkereskedelmi orientáció (az ún. német clearing-rendszer). A gazdasági válság hatásai. A magyar gazdaság helyzete az 1930-as években (a győri program és hatásai), illetve a második világháború idején.

16 Magyar társadalom a két világháború között

A magyar társadalom foglalkozási, nemzetiségi, vallási összetétele és ezek változásai, a társalom rétegződése Trianon után. Társadalmi mobilizáció, urbanizáció, iskolázottság, életmód, életkörülmények, sport és szórakozási lehetőségek a Horthy-korban. A magyar társadalom strukturális problémái és konfliktusai (földkérdés, középréteg stb.). Az egyházak és hitélet. A sajtó szerepe. Kortársak a két világháború közötti magyar társadalom jellegéről (Szekfű Gyula, Erdei Ferenc, Weis István és Carlile A. Macartney társadalomképe).

17 Nemzetiségek Magyarországon, magyar kisebbség a szomszédos országokban

A Kárpát-medence etnikai viszonyai az első világháború előtt és után. A kisebbségvédelem kérdése és a Népszövetség. A határon túli magyar kisebbség helyzete, politikai törekvései és az ún. optáns ügy. A magyarországi német kisebbség foglalkozási szerkezete, jogai, oktatása, társadalmi helyzete, szervezetei és politikai szerepének felértékelődése az 1930-as években. A revíziós sikerek nemzetiségi vonatkozásai, hatásai.

18 Zsidóság, zsidókérdés és antiszemitizmus a két világháború között

A zsidóság létszáma, foglalkozási szerkezete, iskolázottsága, társadalmi helyzete a Horthy-kori Magyarországon. Az antiszemitizmus okai, előzményei (dualizmus és az első világháború időszaka, az 1918/19-es forradalmak időszaka), terjedése és típusai. A korszak antiszemita rendelkezései a numerus clausustól a zsidótörvényekig (okaik, tartalmuk). A holokauszt magyarországi vonatkozásai.

19 Szellemi-ideológiai irányzatok a Horthy-korszakban

A két világháború közötti magyar politikai rendszer ideológiai alapjai, a „keresztény-nemzeti” gondolat és irányzatai: a jobboldali radikalizmus (Szabó Dezső, a „szegedi gondolat” és az „őrségváltás”), a politikai katolicizmus (Prohászka Ottokár ideológiája), az „állagőrző” konzervativizmus (Szekfű Gyula és a neobarokk). Irodalmi irányzatok a Horthy-korban. A népi írók az 1930-as években.

20 A két világháború közötti magyar politikai rendszer jellege, jellemzői és lebontása 1945 után

Diktatúra és demokrácia között: a Horthy-rendszer jellege és értékelése (hatalmi ágak, ideológia, pártstruktúra, választójog és népképviselő, szabadságjogok, az ideológia szerepe). Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulása és tevékenysége (felelősségre vonás, földreform, választások, államforma, az új politikai berendezkedés kialakítása).

AJÁNLOTT IRODALOM

ABLONCZY Balázs: Teleki Pál. Osiris, Budapest, 2005.

GYÁNI Gábor – KÖVÉR György: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Osiris, Budapest, 2003.

GYURGYÁK János: A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmétörténet. Osiris, Budapest, 2001.

KEREPESZKI Róbert: A „tépelődjő gentleman”. Darányi Kálmán (1886–1939). Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat, Pécs-Budapest, 2014.

PAKSA Rudolf: A magyar szélsőjobboldal története. Jaffa, Budapest, 2012.

PÜSKI Levente: A Horthy-rendszer. Pannonica, Budapest, 2006.

ROMSICS Ignác: Bethlen István. Politikai életrajz. Osiris, Budapest, 2005.

ROMSICS Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Budapest, több kiadás.

ROMSICS Ignác: Magyarország(ok) a két világháború között. In: Történelem, történetírás, hagyomány. Osiris, Budapest, 2008, 59–95.

ROMSICS Ignác (szerk.): A magyar jobboldali hagyomány, 1900–1948. Osiris, Bp., 2009. (Békés Márton, Gyurgyák János, Olasz Lajos, Paksa Rudolf, Püski Levente, Turbucz Dávid, Ungváry Krisztián, Ujváry Gábor, Zeidler Miklós, Vonyó József tanulmányai)

SAKMYSTER, Thomas: Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944. Helikon, Budapest, 2001.

SIPOS Balázs: Sajtó és hatalom a Horthy-korszakban. Politika- és társadalomtörténeti vázlat. Argumentum, Budapest, 2011.

SIPOS Péter: Imrédy Béla. Elektra, Budapest, 2001.

TURBUCZ Dávid: Horthy Miklós. Napvilág, Budapest, 2011.

UJVÁRY Gábor: A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban”. Ráció, Budapest, 2010.

UNGVÁRY Krisztián: A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon. Jelenkor – OSZK, Pécs-Budapest, 2012.

VONYÓ József: Gömbös Gyula. Napvilág, Budapest, 2014.